

ΣΥΛΛΟΓΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ

καὶ περιγραφή χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων

Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν συνέλεγον διαφόρους χριστιανικὰς ἐπιγραφάς, ἃς ἀνεύρισκον αὐτὸς εἰς διάφορα μέρη, ἢ τὰς ὁποίας φίλοι μοι ἀνεκοίνουσι· ἀμα δὲ κατεγινόμεν εἰς περιγραφὴν καὶ ἰχνογράφησιν σταυρῶν καὶ ἄλλων διαφόρων χριστιανικῶν ἀντικειμένων, ἅτινα ἀπῆντων εἰς χεῖρας ἰδιωτῶν ἢ ἀνεύρισκον κείμενα κατὰ χώραν εἰς διάφορα μέρη. Καὶ νῦν ἀρχόμενος τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὕλικού μου σημειοῦμαι, ὅτι ἐν τῇ κατατάξει τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ἄλλων περιγραφόμενων ἀντικειμένων ἠκολούθησα ἀπλῶς τοὺς τόπους τῆς προελεύσεως αὐτῶν.

Α΄.

Κνιδία χερσονήσος.

1. Τὸ Ἀσκηταριὸ τῆς Τάτσας καὶ αἱ ἐν αὐτῷ ἀγιογραφίαι καὶ ἐπιγραφαί ¹⁾.

Ἐξαιρούμενης τῆς Κνίδου, τὸ λοιπὸν μέρος τῆς Κνιδίας χερσονήσου δὲν ἐφείλκυσε μέχρι τοῦδε σπουδαίως, ἀλλ' ἢ ἐν παρόδῳ τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαιολόγων· οὐδ' ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο ἄλλαχού που αὐτῆς, ἀλλ' ἢ μόνον ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαίᾳ Κνίδῳ· γνωστὰ δὲ εἰσιν αἱ ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Newton ἐνεργηθεῖσαι ἀνασκαφαί.

Ὁ διαπρεπὴς Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ φίλος κύριος W. R. Paton, καταγινόμενος εἰς μελέτας ἀρχαιολογικὰς περὶ τῶν νοτίων Σποράδων καὶ τῆς Καρίας ἀφίκετο εἰς Σύμην μὴνὶ Φεβρουαρίῳ τοῦ τρέχοντος ἔτους (1889) καὶ εὐηρεστήθη νὰ μὲ προσκαλέσῃ εὐγενῶς νὰ τὸν συνοδεύσω εἰς Τάτσαν, ἧτοι εἰς τὸ ἄντικρυ ἀκριβῶς τῆς Σύμης καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς μέρος τῆς Κνιδίας Χερσονήσου, ὅπου ἐσκόπευε νὰ ζητήσῃ τὰ ἐρείπια πόλεως τινος Ἀκάνθου, σημειουμένης ἐκεῖ που ὑπὸ τινῶν χαρτογράφων, καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ ἀρχαῖον φρούριον, ὅπερ κεῖται ἐπὶ κορυφῆς ὄρους τινός, ὡς σημειοῦται ἐν τῷ ἀγγλικῷ ὑδρογραφικῷ χάρτῳ τοῦ Thomas Grave.

Ἐννοεῖται, ὅτι ἐδέχθη προθύμως· ἀλλ' ἐνῶ ἀπεφασίσαμεν ν' ἀναχωρήσωμεν τῇ εἰκοστῇ Φεβρουαρίου, ἀτυχῶς ἕνεκα διαφόρων ἐμποδίων καὶ τῆς κακοκαιρίας μόνις ἐδυνήθημεν ν' ἀναχωρήσωμεν τῷ Σαββάτῳ, 25-ῃ Φεβρουαρίου (9-ῃ Μαρτίου)· ἀπῆραμεν δὲ ἐκ Σύμης περὶ τὴν 10-ὴν ὥραν τῆς πρωίας, ἐπιβαίνοντες μικροῦ πλοιαρίου, σφοδροῦ καὶ ἥκιστα εὐνοϊκοῦ ἀνέμου πνέοντος· διὸ μόνις τῇ 8-ῃ ὥρᾳ τῆς ἐσπέρας ἐδυνήθημεν ν' ἀγκυροβολήσωμεν εἰς τὸν ὄρμον, ἧτοι τὸ ἐπίνειον τῆς Τάτσας, ὅπερ ἄλλοτε ἐστερεῖτο ἐντελῶς καταλύματος, ἀλλ' ὅπου ἤδη εἶχον κτισθῆ ἀποθῆκαί τινες καὶ πενιχρὸν καφφενεῖον διετηρεῖτο, ἐν ᾧ οἱ ταξιδιωτὰι ἐδύναντο ν' ἀναπαυθῶσιν, ἐὰν (ἐννοεῖται) οὐχὶ πολλὰς καὶ μεγάλας εἶχον ἀπαιτήσεις.

1) Προτίμησα νὰ καταχωρήσω ὡδε τὴν διατριβὴν ταύτην, ὅπως τὴν συνέταξα μὴνὶ Μαίῳ τοῦ ἔτους 1889, χάριν τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ὄν ἔχει θέμα ἀγιογραφικοῦ πίνακος, νὰ μὴ περιορισθῶ δ' εἰς ξηρὰν μόνον περιγραφὴν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ κ. Paton ἔσπευδε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Σύμην τῆ 27-ῃ Φεβρουαρίου, ὅτε ἀνεμένετο τὸ ἀτμόπλοιο, δι' οὗ ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ, διὰ τοῦτο εἰχομεν μόνον μίαν ἡμέραν νὰ διέλθωμεν ἐν Τάτσα. Ἦναγκασμένοι λοιπὸν νὰ δειχθῶμεν λίαν φειδωλοὶ εἰς τόσῳ βραχεῖαν περιήγησιν, ἀπεφασίσαμεν ν' ἀναβῶμεν πρότερον εἰς τὸ ἀρχαῖον φρούριον καὶ κατόπιν νὰ ζητήσωμεν τὰ ἐρείπια τῆς Ἀκάνδου, ἀτινα, ὡς ὑπετίθετο, οὐχὶ πολὺ ἀπείχον τοῦ μέρους, εἰς ὃ προσωρμίσθημεν.

Τῆ ἐπιούσῃ Κυριακῇ λίαν πρῶν ἀνεχωρήσαμεν πεζῇ καὶ μετέβημεν εἰς τὸ πρῶτον χωρίον τὴν Τάτσαν¹⁾, ὅπου πρόγευμα παρέδετο ἡμῖν ὁ ἐκεῖ ἐγκατεστημένος ἔμπορος καὶ κτηματίας κύριος Χριστοφόρος Ἀνδριωτάκης Νισύριος.

Ὡς συμβαίνει εἰς τοιαῦτα μέρη, ὅπου σπανιώτατα ξένοι ἔρχονται, τάχιστα διεδόθη, ὅτι εἰς μυλόρδος ἀφίκετο γνωστὸν δὲ ὅτι μυλόρδους λέγουσι τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ περιηγητάς, τοὺς τε Ἄγγλους καὶ τοὺς Εὐρωπαίους ἐν γένει· διὰ τοῦτο ἐγγχώριοι τινες ἔφερον νὰ δείξωσιν εἰς τὸν κ. Paton ἀρχαῖά τινα νομίσματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀσήμαντα καὶ ἐφθαρμένα, καὶ θραύσματα ἀρχαιοτάτου πίδαου φέροντος ἀναγλύφους παραστάσεις.

Ἐν τούτοις ἤρχισαν νὰ ψιθυρίζωσι τινες, ὅτι ὁ μυλόρδος δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ περιηγηθῇ, ἀλλ' οὔτε κἄν νὰ παρατηρῇ ἀρχαῖα ἐρείπια καὶ ἀρχαιότητας ἄνευ ἀδείας· καὶ ἠθέλομεν μὲν ἐπισκεφθῆ πρότερον τὸν μουδῆρην, ἥτοι διοικητὴν τοῦ τόπου, ὅπως τῷ ἐξηγήσωμεν, ὅτι ἡ ἀπλῆ ἐπίσκεψις ἡμῶν εἰς ἀρχαῖα ἐρείπια δὲν εἶχε βεβαίως ἀνάγκην ἀδείας, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ὥραι ἦσαν ἡμῖν λίαν πολύτιμοι, ἐξεκινήσαμεν ὅπως ἀναβῶμεν εἰς τὸ φρούριον, συνοδευόμενοι ὑπὸ τινων Συμαίων ἐγκατεστημένων ἐκεῖ καὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ποιμένος χριστιανοῦ, ὅστις ἔλεγεν ὅτι γνωρίζει καλῶς τὰ βουνὰ τῆς Τάτσας καὶ ὅτι ἀνέβη πρὸ δεκαπενταετίας εἰς τὸ φρούριον, καὶ εἶδεν ἐν αὐτῷ ἐρείπια διαφόρων κτιρίων καὶ δεξαμενῶν, καὶ περιπλέον ὅτι ἐγνωρίζεν ἐν σπήλαιον κείμενον ὀλίγον κάτωθεν τοῦ φρουρίου καὶ διατηροῦν χριστιανικὰς εἰκόνας, λεγόμενον δὲ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων χριστιανῶν Ἀσκηταριό.

Ἦτο ἐκτάκτως ὥραία ἡ ἡμέρα ἐκείνη, αὐτόχρημα ἑαρινή, ὡς εἶναι ἐνίοτε παρ' ἡμῖν αἱ ἡμέραι τοῦ Φεβρουαρίου, δι' ὃν ὁ συμαϊκὸς λαὸς λέγει· «Φλεβάρη μὴ φλεβεύεσαι· καλοκαιριατὶς μυρίζεις». Κατ' ἐξαιρέσιν δὲ μάλιστα ὁ παρελθὼν Φεβρουάριος εἶχε πλείστας λαμπρὰς ἡμέρας, τὰ δὲ διάφορα δένδρα, ἐς ὧν κατάφοιτος εἶναι ἡ Τάτσα, οἶονει προαισθανόμενα τὸν καλὸν καιρὸν, ὡς πιστεύουσιν ἐν Σύμῃ²⁾, εἶχον ἤδη ἀνοίξει καὶ ἔφερον τὰ πρῶτα τρυφερά των φυλλώματα.

Ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ χωρίου Σταδιᾶς ἦτοι Τάτσας ἀνήλθομεν λόφον τινά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν ἐρείπια μεσαιωνικῶν κτιρίων, κάτωδι δὲ αὐτοῦ κἔται τὸ χωρίον Παττιρά, εἰς ὃ παρεμείναμεν ὀλίγα λεπτά·

1) Οἱ Συμαῖοι τὸ λέγουσι Σταδιάν· ἐπίσης Σταδιᾶν καλοῦσιν ὅλον τὸ ἀπέναντι τῆς Σύμης μέρος τῆς Κνιδίας χερσονήσου, ὅπερ οἱ Ὄθωμανοὶ λέγουσι Τάτσαν, ὡς καὶ τὸ ἄνωθι χωρίον αὐτῆς. Τολμῶ νὰ ὑποπτεύσω μῆτι Σταδιᾶ εἶναι ὄνομα ἀρχαίας πόλεως ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τῆς Κνιδίας, καθότι τὸ ὄνομα εἶναι ἐν χρήσει μόνον παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις χριστιανοῖς καὶ τοῖς Συμαίοις, οὐχὶ δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις Ὄθωμανοῖς.

2) Ἐν Σύμῃ ὁ λαὸς λέγει· τὰ δέντρα νεμίζουσι τὸν καιρὸν, δηλαδὴ ἀνοίγουσι πρῶτως ἢ βραδύνουσι ν' ἀνοίξουσι, προαιωνίζουσι τὸν καλὸν ἢ τὸν κακὸν καιρὸν.

ἐκεῖθεν ἀπελθόντες διήλθομεν διὰ μέσου ἐκτεταμένου ἀγροῦ καταφύτου ἐκ νεαρῶν βαλανιδεῶν, ἀποτελουσῶν ἐξόχως ὠραῖον δασύλλιον.

Τέλος ἐφθάσαμεν εἰς τὰς ὑπωρείας, ἤτοι τοὺς προπόδας, ὄρους ἀρκετὰ ὑψηλοῦ, ὅπερ ὑψοῦται μεμονωμένον καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου παρατηρεῖται καὶ μακρόθεν φρούριον βεβαίως ἀρχαῖον, ἀλλ' οὐτινος δὲν διακρίνεται ἄμα καὶ ἡ ἐποχὴ τῶν τειχῶν του.

Ἀφίσαντες λοιπὸν τὴν δημοσίαν ὁδόν, ἣτις παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ διερχομένη προχωρεῖ πρὸς τὴν Πέτσαν, ἤτοι τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Κνιδίας χερσονήσου, ἤρχισαμεν ν' ἀναβαίνωμεν οὐχὶ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ φρούριον, ἀλλὰ διασχίζοντες πλαγίως τὴν τραχεῖαν καὶ βραχυδεστάτην βορειοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ φρούριον, διερχόμενοι πρότερον ἀπὸ τὸ Ἄσκηταριό.

Ὅδος τις δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' οὐδὲ μονοπάτιον ἦτο ἀτραπός. Ἦκολουθοῦμεν λοιπὸν τὸν ὁδηγὸν μας. Καὶ μέχρι μὲν τινος ἡ ἀνάβασις ἦτο ὑποφερτὴ ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἀνηρχόμεθα, ἐπὶ τοσοῦτον οἱ βράχοι κατήντων ὀλονὲν μᾶλλον ἠλίβατοι καὶ ἀπόκρημοι· περιπλέον δὲ πυκνοὶ θάμνοι καὶ ἄγρια δένδρα ἀπέφραττον ἡμῖν σχεδὸν πανταχόθεν καὶ ἀνά πᾶν βῆμα τὴν διόδον καὶ ἐδυσχεραίνον λίαν τὴν ἄνοδον, ἣτις κατήντησε λίαν δύσκολος καὶ ἄγαν κοπιώδης. Διὰ ταῦτα ἠναγκαζόμεθα ὅτε μὲν ν' ἀναρριχώμεθα τραχεῖς καὶ ἠλίβατους βράχους, ὅτε δὲ μετὰ κόπου νὰ διερχώμεθα ἢ διολισθαίνωμεν διὰ μέσου πυκνῶν κλάδων καὶ κορμῶν δένδρων· πλέον ἢ ἀπαξ δ' ἐνεσφηνώθησαν τὰ σώματα ἡμῶν μεταξύ ῥωγμῶν βράχων καὶ πυκνῶν κλάδων, καὶ ἀγωνιῶντες ἀπηλλάγημεν τῶν παραδόξων παγίδων, ὑποστάντες καὶ δῆγματα ἥμιστα εὐχάριστα τῆς δοκιμασίας αὐτῶν.

Ἄτυχῶς πρὶν ἢ ἀψώμεθα τῆς τοιαύτης πορείας, δύο ὑπηρεταὶ ἠναγκάσθησαν νὰ μείνωσιν εἰς αὐτὰς τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ, καθότι ἐκόμιζον ἐξαιρετον φωτογραφικὴν συσκευὴν τοῦ κ. Ρατον καὶ δ' ἀπέβαιναν αὐτοῖς πάντῃ ἀδύνατον ν' ἀκολουθήσωσιν ἡμᾶς, συναποφέροντες ἀλώβητον τὸ φορτίον των. Ἄφου κατετυραννήθημεν οὕτω ἐπὶ ὄραν ὄλην καὶ πλέον, αἴφνης ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν εἶδομεν ἐξέχοντα, ἢ μᾶλλον ἐπικρεμάμενον ὑπερθεν ἡμῶν, ὡς πελωρίαν ὄφρυν, ὑπερμεγέθη βράχον, ὅστις ἐκοιλαινέτο ἐπιμήκως καὶ ἀκριβῶς ἐν σχήματι κόγχης ὀφθαλμοῦ. Εὐρισκόμεθα πρὸ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἄσκηταριοῦ. Ἐφθάσαμεν τέλος καὶ ἀνήλθομεν εἰς αὐτό.

Τὸ ἔδαφος τοῦ σπηλαίου εἶναι πετρῶδες καὶ ὀλίγον πρηνές· τὸ ὅλον δὲ τοῦ σπηλαίου ἢ τῆς παμμεγέθους ταύτης κόγχης ἀποτελεῖ μονόλιθος βράχος, ἐνιαχοῦ μόνον ἔχων ῥωγμὰς τινάς· οὐδαμοῦ δὲ παρετηρήσαμεν σταλακτίτας, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ ὕδατα οὐδόλως ἔχουσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν ἦτοι πλευρὰν τοῦ σπηλαίου ὑπάρχουσιν ἐκτισμένοι δύο τοῖχοι, ὁ μὲν πρὸς βορρᾶν, ὁ δὲ πρὸς δυσμὰς· καὶ εἰς ἐκάτερον μὲν τούτων τῶν τοίχων ὑπάρχει μικρὸν παράθυρον, εἰς δὲ τὸν πρὸς δυσμὰς καὶ μικρὰ θύρα πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου· οὕτω σχηματίζεται δαμάτιον μικρὸν, ἢ μᾶλλον ἀσκητικὸν κελλίον, διότι δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γαίσκος.

Ἄμα εἰσῆλθομεν εἰς τὸ κελλίον τοῦτο, προσέβαλε τὰ βλέμματα ἡμῶν λίαν εὐάρεστον θέαμα· εἶδομεν δηλονότι ὀλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ κελ-

λίου καλυπτομένην ἀπὸ ἀγιογραφίας, ἢ μᾶλλον ὑπὸ πίνακος τοιχογραφιῶν ἀξιολόγου βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἐβεβαιώθην, οὐδαμοῦ τῆς Κνιδίας χερσονήσου, ἴσως δὲ οὐδαμοῦ καὶ τῆς Καρίας ὅλης αὐτῆς ὑπάρχει ἀρχαῖος χριστιανικὸς ναὸς ἢ ἐρείπια τοιούτου διασφύζοντα βυζαντιακὰς ἀγιογραφίας, διὰ ταῦτα ἐφάνη μοι πολὺ εὐχάριστον καὶ πολὺ ἅμα παράδοξον, πῶς διεσφῆθη τὸ χριστιανικὸν τοῦτο ἀγιογραφικὸν μνημεῖον εἰς τὸ παράμερον ἐκεῖνο μέρος, ὅπερ δὲν εἶναι καὶ ὅλως ἀπρόσιτον εἰς πάντας· διότι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅλων τῶν προσώπων, ἅτινα γράφονται ἐπὶ τοῦ πίνακος, εἰσὶν ἐπιμελῶς ἐξωρυγμένοι, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῆς αἰχμῆς ἐγχειριδίου ἢ ἀκινάκου τοῦδ' ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐπεσκέφθησαν τὸ κελλίον καὶ πρόσωπα φανατικὰ καὶ ἥμιστα ἀνεξίδηρσκα!...

Ἔστην τφόντι ἐξεστηκῶς πρὸ τοῦ πίνακος, προσεκτικῶς καὶ μετ' εὐλαβείας παρατηρῶν αὐτοῦ τὰ καθέκαστα. Συνεκινήθην δὲ λίαν, διότι ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη ἦτο ἡ πρώτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν, ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ἐπέτειος δηλονότι τῆς ἀναστηλώσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων... καὶ ἡ σύμπτωσης τῆς ἀνευρέσεως ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας ἐκεῖνης τοῦ ἀγιογραφήματος τούτου ἐν ἐπετείῳ τοιαύτῃ ἐξῆπτε τὴν συγχίνησίν μου.

Ὁ κ. Paton, παρατηρήσας καλῶς τὸν πίνακα, εὔρεν αὐτὸν ἀξιόλογον, καὶ

— Αὐτὸ ἦτο σήμερον διὰ σᾶς, μοὶ εἶπεν· ἐλυπεῖτο δὲ διότι ἡ φωτογραφικὴ μηχανὴ του ἔμεινεν ἀτυχῶς εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ βουνοῦ, καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κομισθῇ ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπως λάβῃ χάριν μου φωτογράφημα τοῦ πίνακος.

Κονίαμα ἢ χρίσμα ἐπὶ τῶν εἰρημένων τοίχων τοῦ κελλίου δὲν φαίνεται, ἢ ἴσως εἶναι κατεστραμμένα· οὐχ ἦττον εἰς τοὺς τοίχους τούτους ὀφείλεται ἡ διατήρησις τῶν εἰκόνων εἰς ἣν κατὰστασιν εὐρίσκονται.

Τὴν νοτιᾶν καὶ τὴν ἀνατολικὴν πλευρᾶν, ὡς καὶ τὴν ὀροφὴν τοῦ κελλίου, ἀποτελεῖ ἡ νοτιοανατολικὴ γωνία τοῦ σπηλαίου· ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἐπετέθη τὸ παρά τοῖς βυζαντινοῖς ἀγιογράφοις σύννηδες χρίσμα καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὁ τεχνίτης ἔγραψε τὸν πίνακα τῶν εἰκόνων σκοπίμως, ὅπως δηλονότι ὁ ἐρμημίτης προσευχόμενος πρὸ τῶν ἁγίων εἰκόνων εὐρίσκηται συγχρόνως ἐστραμμένος πρὸς ἀνατολὰς.

Ὁ πίναξ περιορίζεται διὰ πλαισίου μαύρου χρώματος.

Ἔχει ἐν ὅλῳ ὕψος μέτρων 2,15, καὶ πλάτος μέτρων 3,70.

Ἐν τῷ μέσῳ εἰκονίζεται ἡ Παναγία ἀντωπός, καθημένη ἐπὶ θρόνου καὶ φέρουσα ἐπὶ τῶν γονάτων τὸν Ἰησοῦν κρατοῦντα τὸ Εὐαγγέλιον ἀνωθὶ αὐτῆς ἐπιγραφὴ· Η ΘΥΚΟС = ἡ Θεοτόκος. Ἡ ἐσθὴς τῆς Παναγίας εἶναι ἐρυθρὰ, τὸ δὲ ἱμάτιον τοῦ Χριστοῦ λευκόν· ὕψος τοῦ σώματος τῆς Παναγίας καθημένης μ. 0,84, τοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ 0,48. Ἄνωθὶ τῆς Παναγίας ἐντὸς ἡμικυκλίου (παριστᾶντος βεβαίως τὸν Οὐρανόν) χεὶρ δεξιὰ προτεινομένη ἀνοικτή. Ὑπὸ τὸν θρόνον τῆς Παναγίας ἐπιγραφὴ· ΑΜΗΝ = Ἀμήν.

Πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς Παναγίας εἰκονίζεται ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ, φέρων χλαμίδα ἐρυθράν, καὶ ἀριστερόθεν αὐτῆς ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ἀμφότεροι ὄρθιοι, πτερυγοφόροι, ἀντωποί· ὑπὲρ αὐτοὺς τὰ ὀνόματα αὐτῶν σημειοῦνται ἀπλῶς οὕτω: † ΓΑΒΡΙΗΛ † ΜΙΧΑΗΛ. Ὁ Μιχαήλ κρατεῖ εἰλητόν, ἐφ' οὗ ἐπιγραφὴ, ἣς διατηρεῖται τὸ ἥμισυ ἀριστερὸν μέρος, τοῦ λοιποῦ ὄντος ἐντελῶς ἐξίτηλου.

Ἄντέγραψα οὕτω·

† Δ Ε Ξ Ε Η Μ Ω Ν
 Τ Α Σ Δ Ε Ι Ξ Ι Σ Π Α Ρ Θ Ε Ν Ε
 Τ Η Ρ Τ Η Σ Ἄ Ν Ω Σ Κ Ι
 Π Λ Ο Υ Σ Ι Α Π Ἀ Ν Τ Α
 Σ Α Ι Α Ι

Ἄνεγνων καὶ συνεπλήρωσα ἐν μέρει οὕτω·

† Δέξ[αι] ἡμῶν
 τὰς δε[ήσε]ις, Παρθένε, [μή-]
 τηρ τῆς ἄνω σκ[ηνῆς];
 πλούσια πάντα [χάρι];
 σαι ἄν.....

Εἶναι προφανῶς στίχοι, οὓς ὁμως ἀπέχω νὰ συμπληρώσω καὶ χαρακτηρίσω.

Ἄτυχῶς παρέλειψα νὰ σημειώσω τὸ ὕψος τῶν εἰκόνων τῶν Ἀρχαγγέλων.

Πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Γαβριὴλ εἰκονίζεται ὁ ἅγιος Πολυεύκτος ὄρδιος, ἀντωπός, ἀσκεπής, φέρων ἀρχιερατικὸν σάκκον καὶ ἐν γένει στολὴν ἀρχιερατικὴν, μὲ γένειον βραχὺ μέλαν, ἀλλ' ἄνευ μίτρας ἀρχιερατικῆς, καὶ τοῦτο βεβαίως κατὰ παρῶν ἐνώπιον τῆς Θεοτόκου.

Ὑψος τῆς εἰκόνος μ. 1,50.

Ἄνωδι τῆς εἰκόνος ἐν τῷ μέλανι πλαισίῳ ἐπιγραφή διὰ λευκῶν στοιχείων·

Ο ΑΓΙΟΣ ΠΟΛΥΕΥΚΤΟΣ (οὕτω) = Ὁ ἅγιος Πολύ[ε]υ[κ]τος.

Πρὸς δὲ τ' ἀριστερὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ζωγραφεῖται ὁ ἅγιος Δημήτριος, ἐπίσης ἀντωπός, ὄρδιος, ἀγένειος καὶ μὲ τρίχας τῆς κεφαλῆς βραχείας μαύρας· φέρει δὲ χλαμύδα πρασίνην κλαδωτὴν.

Ὑψος τῆς εἰκόνος μ. 1,55.

Ἄνωδι τῆς εἰκόνος ἐπὶ τοῦ πλαισίου·

Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ = ὁ ἅγιος Δημήτριος.

Κάτωδι τῆς εἰκόνος· Ο ΑΣΤΗΡ = ὁ ἀστήρ.

Οὕτως αἱ ἄνω εἰκόνες ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ πίνακος τὴν ἐξῆς τάξιν·

Ὁ ἅγιος Πολυεύκτος.	† Γαβριὴλ.	(Ἡ Θεοτόκος ἐπὶ θρόνου κρα- τούσα τὸν Χριστόν).	† Μιχαὴλ.	Ὁ ἅγιος Δημήτριος.
------------------------	------------	---	-----------	-----------------------

Ὅλα τὰ πρόσωπα φέρουσιν ἕκαστον τὸν συνήδη ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἀγιογραφίᾳ στέφανον χρυσοῦρου.

Τὰ τε ἄλλα χρώματα, καθὼς καὶ τὸ χρυσοῦν, διακρίνονται καὶ διατηροῦνται ἀρκετὰ καλῶς· φέρουσιν ὁμως, ἐννοεῖται, τὴν ἐκ τῆς πολυκαιρίας τε καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιδράσεως ἐν τοιαύτῃ θέσει ἀμαύρωσιν. Ἄτυχῶς τὸ κάτω μέρος τοῦ πίνακος εἶναι ὀπωσοῦν ἐφθαρμένον, τὸ δὲ περιβάλλον τὸν πίνακα πλαίσιον εἶναι μέλαν πλάτους 4 περίπου ἑκατοστῶν τοῦ γαλλικοῦ μέτρου.

Εἰς τὸ ἄνω ὀριζόντιον μέρος τοῦ πλαισίου εἶναι ἀναγεγραμμένα, ὡς ἐσημείωσα ἐν οἰκίῳ τόπῳ, τὰ ὀνόματα μόνον τοῦ ἁγίου Πολυεύκτου καὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου διὰ λευκῶν στοιχείων.

ἀγιογραφικοῦ πίνακος, ἀλλ' ὅτι συνετάχθησαν ἴσως ἐπὶ τινι συγχρόνῳ περίπου αὐτῷ περιστάσει ἐν ἄλλῳ τόπῳ, καὶ ἀντεγράφησαν ἐντολῇ τοῦ κατασκευάσαντος τὸ κελλίον, ἢ αὐτὸς οὗτος ὁ ἀγιογράφος ἔχων χάριν τῆς τέχνης του συλλογὴν τοιούτων ἐπιγραμμάτων ἐξελέξατο καὶ ἀνέγραψεν αὐτὰς ἐπὶ τοῦ πίνακος. Οὐχ ἦττον ἐνδεχόμενον ἄλλοι ἀρμόδιοι καὶ ν' ἀνεύρωσιν αὐτὰς ἐκδεδομένας που ἢ ἀνεκδότους ἐν χειρογράφοις.

Ὅπως δὴποτε καὶ ἐν οἰαδῆτινι περιπτώσει ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑποθέτω ἀδιστακτως ὅτι αἱ τε ἐπιγραφαὶ καὶ τὸ ἀγιογραφικὸν τοῦτο μνημεῖον δὲν φαίνεται ὄν νεώτερον τοῦ 9-ου ἢ τὸ πολὺ τοῦ 10-ου αἰῶνος.

Τοιοῦτον ὄν τὸ Ἀσκηταριὸ τῆς Τάτσας δὲν εἶναι βεβαίως ἀνάξιον λόγου.

2. Κνίδου.

Ἐπὶ ὀγκώδους λίθου εὐρεθέντος μεταξὺ τῶν ἑρειπίων τῆς ἀρχαίας Κνίδου.

Ἡ ἐπιγραφή κατέχει ἐπὶ τοῦ λίθου μέρος ὕψους 0,14 καὶ πλάτους 0,43. ὕψος τῶν γραμμάτων 0,024 — 0,04.

Ἐκτυπον τῆς ἐπιγραφῆς ἀπέστειλέ μοι ὁ φίλος ἱερεὺς αἰδέσιμος κύριος Χριστόδουλος Εὐαγγέλου.

Ἐκ τοῦ ἐκτύπου τούτου, οὐ ἐπισυνάπτω πανομοιότυπον ἰχνογράφημα, ἐξέγραψα ταῦτα:

† Κ Γ Φ Υ Λ Α Ξ Ι Κ Α Ι
 Φ Υ Λ Α Ξ Ι Τ Η Ν Ψ Υ Χ Η Ν
 Κ Γ Φ Υ Λ Α Ξ Ι Τ Η Ν Ι Σ Ο Δ Ο Ν
 Α Π Ο Τ Ο Υ Ν Υ Ν Κ Α Ι Ε Ω Σ Τ Ο Υ

Ἀνέγων:

† Κ(ύριος) φυλάξ(ε)ι σ[ε].

Φυλάξ(ε)ι τὴν ψυχὴν.

Κ(ύριος) φυλάξ(ε)ι τὴν (εἰ)σοδὸν

ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ [αἰῶνος].

Ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψει μου ἐκτύπου δὲν δύναμαι νὰ διακρίνω εὐκρινῶς στοιχεῖα 5 στίχου, οὔτε συνέχειαν τοῦ 4 στίχου, ὃν συνεπλήρωσα διὰ τῆς λέξεως: αἰῶνος. Ὑποπτεύω ὅμως ἐκ τοῦ ἐκτύπου, ὅτι ὁ λίθος εἶναι τεθραυσμένος πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἀκριβῶς πρὸς τὸ μέρος, ἔνθα ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη ἡ λέξις αἰῶνος.

Ὁ λίθος ἦτο προδήλως ἐντετειχισμένος εἰς τὴν εἰσοδὸν ἐκκλησίας, εἰς ἣν εἶχε μεταβληθῆ ἴσως ἀρχαῖος ἑλληνικὸς ναός.

Ἡ ἐπιγραφή φαίνεται μοι οὔσα τοῦ ἑκτου αἰῶνος ἀπὸ Χριστοῦ¹⁾.

(Ἀκολουθεῖ).

Δημοσθένης Χαβιαρᾶς.

1) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ φίλου μου κ. Ἀ. Π.-Κεραμέως ἡ ἐπιγραφή περιέχουσα στίχον ψαλμικὸν (Ψαλμ. ρκ', 7—8) συμπληρωτέα οὕτως:

Κ(ύριος) φυλάξει σε [ἀπὸ παντός κακοῦ,

φυλάξει τὴν ψυχὴν [σου.

Κ(ύριος) φυλάξει τὴν εἰσοδὸν σου [καὶ ἔξοδόν σου

ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ [αἰῶνος.

